

SZECSKÓ KÁROLY: NÉMEDI LAJOS. OKTATÁSKUTATÓ ÉS FEJLESZTŐ INTÉZET, ORSZÁGOS PEDAGÓGIAI KÖNYVTÁR ÉS MÚZEUM, BUDAPEST, 2014.

Abkarovits Endre: Egy tudós pálya a huszadik század szorításában

Szecskó Károlyt az e griek leginkább hely-történészként ismerik, aki elsősorban azon fáradozik, hogy a közelmúlt kiemelkedő személyiségei ne merüljenek feledésbe. Az *Egri Magazin* minden számában találunk írást tőle, többnyire olyan, korábban közismert e griekről, akikre lassan már csak az idősebbek emlékeznek, s félő, hogy néhány év múlva teljesen eltűnnének a köztudatból. Mindenféle foglalkozásukat találhatunk közöttük, gyógyszerésztől tanárig.

Ezen rövidebb megemlékezések mellett nagyobb lélegzetű tanulmányok, önálló kötetek sora is fűződik a nevéhez. Különös figyelmet szentel a múlt nagy pedagógus egyéniségeinek. Erre kitűnő alkalmat biztosít neki az Oktatóskutató és Fejlesztő Intézet és az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum *Tudós tanárok – tanár tudósok* című könyvsorozata, amelynek több monográfiája az ő tollából került ki. A jelenlegi immár a hatodik.¹ A kötetek az e gri főiskola egy-egy jeles oktatóját mutatják be.

SZEMÉLYES EMLÉKEK

Legújabb munkájának főszereplője *Némédi Lajos*, aki az e gri tanárképző első igazgatója volt, de munkásságának nagyobbik része a debreceni egyetemhez kötődött, a legtöb-ben alighanem a német tanszék professzoraként ismerték.

Sokszor tapasztaltam, hogy még a legnagyobb tiszteletnek örvendő tanárok tevékenységének is csak az a szűk szelete marad meg a tanítványok emlékezetében, amellyel épp tanulmányaik idején foglalkoztak, amit épp akkor tanítottak vagy kutattak, az egész életműre nincs rálátásuk. Ezért is jó egy ilyen monográfia, ami a teljes életéről ad áttekintést.

Abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy magam is tanítványa voltam az egyetemen a hatvanas évek közepén, így személyes élményeim is vannak Némédi professzorról. Mái g nem felejttem élvezetes

¹ A korábbiak: Szókefalvi-Nagy Zoltán (2010), Somos Lajos (2012), Bakos József (2012), Udvarhelyi Kendoff Károly (2013), Chikán Zoltánné (2013). Ez utóbbi kötetéről az *Új Pedagógiai Szemle* 2014. 9–10-es számában olvasható ismertetés Sz. Tóth Gyulától.

irodalom-előadásait, pedig amúgy nem az irodalom volt a kedvenc területem. Akkor még nagyon speciális körülmények között tanultunk, alig voltak egyetemi jegyzetek nyugati nyelvekből, s maguk a tanárok is csak hosszú kihagyás után taníthatták képesítésüknek megfelelő tárgyakat. A hallgatók is sokkal rövidebb nyelvi felkészítés után érkeztek az egyetemre, s ezért kevesen voltak képesek rögtön arra, hogy az idegen nyelvű előadásokon jól tudtak volna jegyzetelni. Némedi tanár úr érdekes módszert választott: az óra nagyobbik részében magyarul adta elő az adott témát, majd az óra végén lediktálta annak lényegét németül. Talán azért be-

szélt magyarul is, mert előadásainak hamar híre ment, s olyanok is beültek rá, akik nem voltak német szakosak. Sziporkázó humorral, lebilincselő stílusban tudott beszélni. Különösen emlékezetes számomra például a középkori szerelmi költészetéről, a trubadúrokról (Minnesänger) tartott kurzusa. Akkor nem tudhattuk, hogy remek stílusa pusztán adottság, vagy tudatosság is áll előadói teljesítménye mögött. Ebből a könyvből kiderül, hogy mindkettőről szó volt, a humort, amihez jó érzéke volt, eszközként használta az érdeklődés folyamatos fenntartására.

Mire azonban Némedi Lajos német-francia szakos diplomájának megfelelően újra nyugati nyelvet oktathatott 1958-tól, addigra több kacsaringót írt le az életútja az oktatásban, a kutatásban, a politikai színtéren és az oktatásszervezésben is.

ÉLETPÁLYÁJA

1912-ben született Hajdúszováton. Édesapja népiskolai tanító volt, édesanyját korán elvesztette. Vallásos nevelésben részesült. Bár a család református volt, Gyulára költözésük után katolikus gimnáziumba járt, mert ott nem volt református iskola. Debreceni egyetemi tanulmányait azonban a református egyház támogatásával kezdte, amely évente hat új egyetemista teljes ellátását, tanulmányi költségeit vállalta. 1935-ben szerzett diplomát a Tisza István Tudományegyetemen. Párhuzamosan a Református

Tanárképzőben folytatott magyar irodalmi tanulmányokat, aminek a későbbiekben még nagy hasznát vette, s kutatói érdeklődését is meghatározta. Német nyelvből olyan mesterei voltak, mint az egyetem alapításától (1914) haláláig (1941) a tanszékvezetői posztot betöltő Huss Richárd, a nagy tudású, de szélsőséges politikai nézeteket valló, erdélyi szász származású professzor, vagy Hankiss János, aki a francia tanszék vezetője volt, de magyar irodalomtörténettel is foglalkozott. Utóbbi a Debreceni Nyári Egyetem igazgatója is volt (amelynek Némedi Lajos már 1932-től munkatársa, jóval később pedig igazgatója lett, 1988-ban pedig a történetét is megírta). Hankisst 1949-ben a nyugati nyelvek tanításának „átmeneti szüneteltetésekor” a könyvtárba száműzték. Ő Némedi Lajos példaképe maradt; Hankiss fényképét élete végéig íróasztalán tartotta. A Református Tanárképző Intézetben Zsigmond Ferenc² munkássága volt nagy hatással rá.

² Zsigmond Ferenc (1883–1949) irodalomtörténész, akadémikus.

Némedi Lajos már hallgatóként gyakornoki állást kapott a német tanszéken tanulmányi teljesítménye elismeréseként. Már egyetemistaként publikálni kezdett, s 1935-re doktori disszertációját is elkészítette *A németiség magyar szemmel* címmel. 1936-ban, egy évvel a diploma megszerzése után kormányzógyűrés doktorrá avatták. Érdeklődése azonban végig többirányú maradt, ebben az időben foglalkoztatták a magyar-német kapcsolatok, a magyarországi németiség helyzete, a német és francia irodalom hatásai a magyar irodalomra stb.

A harmincas években ellentmondásos politikai szervezkedések vették körül a kor ifjú értelmiségét, amik sokszor tévútra vezették őket. Ezt 1983-ban publikált visszaemlékezéseiben ő maga is elismerte. A kisvárosi, református környezetből érkező hallgatót már Debrecenben is igen heterogén hatások érték, részben ottani tanárain keresztül is, majd egy németországi út során. A dolgok – saját megfogalmazása szerint – szinte „történtek velük”, anélkül, hogy igazán értették volna. A Turul Szövetségben belül is eltérő ideológiai irányzatok hívei voltak jelen. Másfelől a

debreceni egyetemi ifjúság körében a népi írók mozgalmának is nagy hatása volt; Némedire elsősorban a magyar sorskérdésekkel foglalkozó, de európai látókörű Németh László munkássága volt befolyással.

Lehetetlen itt pár sorban összegezni azokat a különböző hatásokat, amiket Szecskó Károly könyvéből megismerhetünk a harmincas évekkel kapcsolatban. Néha még a különböző tanszékvezetők is egymással ellentétes elvárásokat fogalmaztak meg az állami alkalmazottnak tekintett gyakornokkal szemben. Némedi 1934-35 környékén még a szakdolgozatát írta, de már tanított is, belekezdett doktori

disszertációjába, s magánéletében is nagy változás következett: ekkor ismerkedett meg későbbi feleségével. De alig fejezte be az egyetemet, a következő két tanévet már a lipcsei egyetemen töltötte, állami ösztöndíjasként. Míg műveltsége, további kutatómunkája szempontjából rendkívül jelentősök voltak ezek az évek, addig – mint maga sem tagadja – egy időre a nemzetiszocializmus ideológiájának hatása alá került.

A lipcsei két tanévről visszatérve a díszdoktor Némedi érthetetlen módon másfél évig nem kapott állást, de utána a magyar anyanyelvűek közül elsőként ő adhatott órákat a német tanszéken. 1942-től már az új tanszékvezető, Pukánszky Béla mellett dolgozhatott, aki a magyar-német kapcsolatok területén publikált elsősorban, ami Némedi Lajosnak is kutatási területei közé tartozott. 1944-ben besorozták, 1945-ben szovjet hadifogságba esett. A háború után

az igazoló bizottság egy ideig nem engedte, hogy tanítson, a dékán mellett titkári teendőket látott el. Közben nagy fordulat ment át világnézete, előbb a Szociáldemokrata Pártba, majd az egyesülés után az MDP-be lépett

be. Így az új rendszer számára politikailag megbízhatóvá vált, s mikor sor került a pedagógiai főiskolák felállítására 1948-ban, a debreceni igazgatására őt kérték fel. Debrecenben azonban nem volt megfelelő épület, s egyéb meggondolásokból is, a kulturális kormányzat egy év múlva az intézmény Egerbe való áthelyezéséről döntött.

Eger mint érseki székhely, az új hatalom szemszögéből a klerikális reakció fészekének számított. Bár itt alapították meg az első magyar tannyelvű tanítóképzőt, ez csak középfokú oktatási intézmény volt, az új, nyolcosztályos általános iskolák tanárainak képzésére viszont már a pedagógiai

a dolgok – saját megfogalmazása szerint – szinte „történtek velük”, anélkül, hogy igazán értették volna

főiskolák lettek jogosultak. Így a Líceumban működő egyházi intézményeknek – a könyvtárat kivéve – ki kellett az épületből költözniük, például a (korábban érseki, 1948-tól állami) tanítóképző a ciszterciák megszüntetett gimnáziuma helyére került. Bár a tanítóképző tanári karából szakmailag többen is alkalmasak lettek volna

az új intézményben való alkalmazásra, kezdetben bizalmatlanok voltak velük. (Később közülük sokan a tanárképző főiskola tanárai lettek az egri tanítóképző 1959-es végleges megszüntetése után, amikor Jászberénybe helyezték át az intézményt.) Némedi Lajos Debrecenből politikailag megbízhatóbb tanári kart hozott magával. Hosszabb távon ezek az oktatók többnyire igen jó, sokszor országos hírű szakembereknek bizonyultak. Jó lenne tudni, hogyan sikerült Némedi Lajosnak egyszerre a politikai elvárásoknak megfelelő, de ugyanakkor szakmailag is kiváló gárdát toboroznia. (Bár néhányan hamarosan visszatértek Debrecenbe, vagy eleve csak félállásban vállalták az egyszemélyes tanszékek vezetését.)

Az ötvenes évek is több megpróbáltatás elé állították az igazgatót. Különösen 1956-ban volt nehéz helyzetben. A forradalom kitörésekor támogatta az ifjúság követeléseit, sőt maga is tagja lett a munkástanácsnak, a tüntetők követelésére leszereltette a Líceum tornyáról a vörös csillagot. A forradalom leverése után rendszeresen hívták a pártbizottságra, sőt egy hétre rendőrségi őrizetbe is vették. Végül azonban csak maradt igazgató, s az MSZMP-be is átigazolták.

A főiskolai képzés kialakításában nagy érdemeket szerzett, hozzá köthető a négyéves, háromszakos képzés létrehozása, a tudományos munka társítása az oktatói feladatokhoz. Az igazgatáson kívül maga is oktatott, főleg magyar és világirodalmat. A főiskolai munkán kívül aktívan kivette a részét az ismeretterjesztésből más

fórumokon is, például a TIT-ben. 1961-ig maradt az intézmény igazgatója, de még 1963-ig átjárt Debrecenből irodalmat tanítani, sőt a Magyar Irodalmi Tanszék vezetője is volt.

Közben 1957-től újjraalapították az idegen nyelvi tanszékeket az egyetemeken, s így ő is fokozatosan visszatért a debreceni német tanszékre. Egy ideig ketten látták el a német tanszék oktatói feladatait: ő irodalmat, Gárdonyi Sándor pedig nyelvészetet tanított. 1962-től docensként, 1968-tól

egyetemi tanárként vezette a tanszéket. 1965-ben kandidátusi, 1980-ban a tudományok doktora (nagydoktori) címet szerzett. Fő kutatási területe ekkor a német klasszika volt, elsősorban Goethe és Schiller, kedvence az

utóbbi. A hatvanas évek nagy részében azonban a német irodalomtörténet összes korszakát ő oktatta a tanszéken.

Némedi Lajos
Debrecenből politikailag
megbízhatóbb tanári kart
hozott magával

a hatvanas évek nagy
részében azonban a német
irodalomtörténet összes
korszakát ő oktatta
a tanszéken

MUNKÁSSÁGÁRÓL

Germanistaként nemzetközileg is számon tartották, német nyelvterületen több egyetemen, s az angliai Manchesterben is előadásokat tartott.

Tanszékén tudományos közleményeket szerkesztett, a Felsőoktatási Szemle szerkesztőbizottságának is tagja volt. Több írásában állt ki a kétszintű pedagógusképzés mellett, így sokat tett a tanárképző főiskolák fennmaradásáért.

Ami családját illeti, felesége szintén doktorált, és egri éveik alatt kiváló pedagógus volt, Debrecenben pedig az Egyetemi Könyvtár tudományos főmunkatársaként dolgozott. Két gyermeke közül Eszter lánya folytatta apja germanista tevékenységét, Dénes nevű fia pedig az egyetem szociológia professzora lett. Némedi Lajos 94 éves korában, 2006-ban halt meg. A temetésén elhangzott két megemlékezés szintén megtalálható a könyvben.

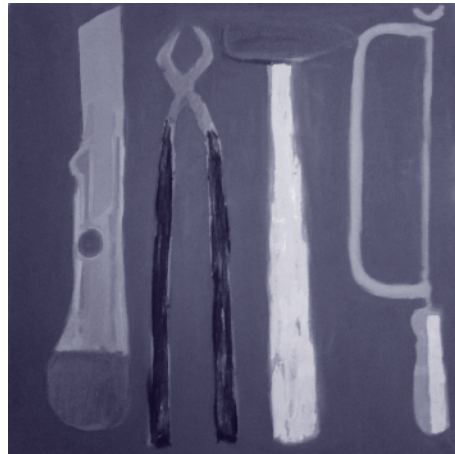
Aki eljutott a könyv 75. oldaláig, tulajdonképpen már átfogó képet kapott Némedi professzor életéről, olvasmányos stílusban. Az ezt követő *Munkássága* című fejezetet inkább az irodalom, illetve a ger-

manisztika iránt mélyebben érdeklődőknek ajánlom, mert ez a rész már nehezebb olvasmány, bár nagyon fontos és érdekes információkat kaphatunk Némedi Lajosnak mind a magyar felvilágosodás irodalmáról, azon belül elsősorban Bessenyei György tevékenységéről, mind a német klasszika periódusáról írt publikációiról. Ennek a fejezetnek a megírásában bizonyára sok segítséget nyújtott a szerzőnek Némedi Lajos germanista lánya és irodalmár menyecskéje.

Szecska Károly műve rendkívül jelentős abban a vonatkozásban, hogy egy nagy formátumú tudós tanár teljes életútjáról és munkásságáról olvashatunk tudományos igényű feldolgozást. Ugyanakkor személyén keresztül képet kaphatunk arról, hogy egy 20. századi értelmiségi pálya mennyi nehézséget és buktatót tartalmazhatott, különösen, ha valaki közéleti szerepet is vállalt.



Barta Kristóf
2 csipesz, 2 kés, 1 olló
olaj, vászon
98x98 cm



Barta Kristóf
4 szerszám
olaj, vászon
150x150 cm